

Asia: VN/18066/2023

Arviomuistio tuomareiden etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa

Lausunnonantajan lausunto

1. Olisiko hallintoprosessissa tarpeen säännellä kokoonpanoon kuuluvan tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta suulliseen käsittelyyn? Mitkä olisivat mahdolliset hyödyt ja haitat tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa?

Lähtökohtaisesti pidän sääntelyä tuomarin etäosallistumisesta suulliseen käsittelyyn perusteltuna, koska nykytilanteessa se ei oikeuskäytäntö (KKO 2021:91–92) huomioon ottaen ole mahdollista. Sääntelyllä voitaisiin joustavoittaa sekä edistää suullisten käsittelyiden toteutumista sekä varautua mahdollisiin poikkeustilanteisiin. Haittoja tuskin olisi, mikäli etäosallistumismahdollisuudesta säädettäessä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset otetaan huomioon.

2. Olisiko soveltamistilanteita tarpeen rajata arviomuistiossa esitetyillä tai muilla perusteilla? Mikä vaihtoehtoista 1–3 vaikuttaisi perustelluimmalta sääntelytavalta? Olisiko käyttöala syytä jättää yleisen soveliaisuusharkinnan varaan vai tulisiko sitä rajoittaa perustellun tai erityisen syyn vaatimuksella?

En pidä laajamittaista tuomareiden etäosallistumista suullisiin käsittelyihin perusteltuna, sillä se voisi heikentää paitsi luottamusta oikeudenkäyttöön myös asianosaisen kokemusta tuomarinsa kohtaamisesta. Siten käsitykseni mukaan tuomareiden etäosallistumisen tulisi olla jossain määrin rajoitettua. Mielestäni arviomuistiossa käsitellyistä vaihtoehtoista käyttökelpoisin lienee vaihtoehto 3, jossa soveltamistilanteita on rajoitettu, mutta joka kuitenkin sisältää mahdollisuuden erityisestä syytä käyttää etäyhteyttä.

3. Olisiko tarpeen rajoittaa lainsäädännössä tuomarin etäosallistumisen paikkaa?

Lähtökohtaisesti tämä voisi jäädä soveliaisuusharkinnan ja tuomioistuinlaitoksen sisäisen ohjeistuksen varaan. Etäosallistumisen paikka ei kuitenkaan voisi olla sellainen, että mahdollisissa tekniikkaan liittyvissä ongelmatilanteissa jäätäisiin yksinomaan puhelimitse tapahtuvan teknisen tuen varaan.

4. Tulisiko tuomarin etäosallistumismahdollisuutta rajoittaa joidenkin tiettyjen tilanteiden tai asiaryhmien osalta? Mitä nämä tilanteet tai asiaryhmät olisivat ja mitkä olisivat keskeiset perusteet rajoituksen tarpeellisuudelle?

Mikäli asianosaiset osallistuvat oikeudenkäyntiin istuntopaikalla, näkemykseni mukaan vähintään kokoonpanon puheenjohtajan tulisi olla läsnä istunnossa fyysisesti. Myös salassa pidettäviä tietoja

sisältävät asiaryhmät olisivat lähtökohtaisesti sellaisia, joihin etäosallistuminen ei jo tietoturvasyistä liene soveltuva.

5. Tulisiko tuomarin etäosallistuminen rajoittaa siten, että vähintään yhden kokoonpanoon kuuluvan tuomarin olisi oltava läsnä suullisessa käsittelyssä? Tulisiko tämän vaatimuksen koskea erityisesti istunnon puheenjohtajaa? Millainen merkitys asianosaisten suostumukselle tulisi tuomarin etäosallistumismahdollisuuden sääntelyssä antaa?

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on 7.3.2023 päivätyssä lausunnossaan etäyhteyksiä oikeudenkäynneissä koskevasta arviomuistiosta todennut seuraavan.

”Käsitykseni mukaan tuomarin etäosallistuminen soveltuisi luontevasti tilanteisiin, joissa monijäsenisen kokoonpanon puheenjohtaja olisi istuntosalissa ja muut jäsenet osallistuisivat etäyhteydellä. Myös valmisteluistuntojen osalta tuomarin kynnys osallistua käsittelyyn etänä voisi olla matala, mikäli asianosaiset myös osallistuisivat etänä.”

Yhdyn arviomuistiossa (s.55) esitettyyn siitä, ettei tuomarin mahdollisuus osallistua etänä oikeudenkäyntiin edellyttäisi asianosaisten suostumusta. Kuitenkin katson, että tuomioistuimen tulisi varata asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi tuomarin mahdollisesta etäosallistumisesta sekä ottaa heidän kantansa huomioon asiasta päätettäessä.”

Vastauksenani viittaa edellä lausuttuun.

6. Olisiko tuomarin etäosallistumismahdollisuuden salliva säännös tarpeen ulottaa myös suulliseen valmisteluun? Jos säännös olisi tarpeen, niin olisiko sen suhteen perusteltua rajoittaa tuomarin etäosallistumismahdollisuuksia yleisen soveliaisuusharkinnan lisäksi?

Suullisen valmistelun voi toimittaa voimassa olevan lain mukaan yksi kokoonpanon jäsen. Suullisen valmistelun luonne huomioon ottaen olisi perusteltua ulottaa etäosallistuminen myös suulliseen valmisteluun ja nimenomaan niihin tilanteisiin, että asianosaiset haluavat itse osallistua valmisteluun etäyhteydellä. Tuomarin etäosallistumista tulisi nähdäkseni rajoittaa ainakin niin, että mikäli yksikin asianosainen haluaa osallistua valmisteluun istuntopaikalla, myös tuomarin tulee olla fyysisesti läsnä valmistelussa.

7. Olisiko tuomarin etäosallistumisen salliva säännös tarpeen ulottaa myös katselmukseen ja tarkastukseen?

Ottaen huomioon katselmuksen ja tarkastuksen luonne, en pidä tuomarin etäosallistumismahdollisuuden sallivaa säännöstä mahdollisena.

8. Aiheuttaisiko tuomarin etäosallistumisesta säänteleminen tarvetta tarkastella oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä?

Näkemykseni mukaan mahdollinen sääntely ei aiheuttane tarvetta muuttaa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä. On kuitenkin huolehdittava siitä, että suullisen käsittelyn julkisuus toteutuu sellaisessakin tilanteessa, etteivät tuomioistuimen kokoonpano tai asianosaiset osallistu oikeudenkäyntiin istuntopaikalta.

9. Muut mahdolliset ehdotukset ja näkemykset tuomarin etäosallistumista koskevaan sääntelyyn hallintoprosessissa?

Tässä yhteydessä on todettava, että tälläkin hetkellä saamiemme tietojen perusteella hallinto-oikeuksissa kokoonpanon jäsenet osallistuvat muihin istuntoihin kuin suullisiin käsittelyihin varsin laajasti etäyhteyksin. On todettava, että tämä voi olla ongelmallista neuvotteluiden ja välittömän vuorovaikutuksen näkökulmasta. Vaikka tuomioistuinten käytössä oleviin laitteisiin ja ohjelmistoihin on panostettu, siltikin etäyhteyksissä on ongelmia ja esimerkiksi asiakirjojen käsittely etäyhteydellä ei aina toimi tarkoituksenmukaisesti. Mitä useampi osapuoli osallistuu käsittelyyn etäyhteydellä, sitä suuremmaksi häiriöiden ja ongelmien riski kasvaa.

Tältä osin pitäisin perusteluna jatkovalmistelussa pohtia sitä, olisiko syytä muihinkin istuntoihin kuin vain suullisiin käsittelyihin liittyen säätää tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta.

Harakka Katja

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Eduskunnan oikeusasiamies Petri

Jääskeläinen